

13 Ιουλίου 2025, Αθήνα
Ανοιχτή επιστολή

Προς το Υπουργείο Πολιτισμού
και το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

Θέμα: Κίνδυνος μη αναστρέψιμης χωρικής παρέμβασης στη προστατευόμενη νήσο Γυάρο

Αξιότιμη κυρία Μενδώνη.
Αξιότιμε κύριε Παπασταύρου,

Με την παρούσα επιστολή, η Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού εκφράζουμε την έντονη ανησυχία μας και την ένστασή μας στις εξελίξεις (θεσμικές και ιδιωτικές) που αίρουν την προστασία της νήσου Γυάρου και ανοίγουν το δρόμο σε δόμηση, απαξιώνοντας με σαφή τρόπο τόσο την ιστορική όσο και την περιβαλλοντική της σημασία. Πιο συγκεκριμένα:

Α. Το πρόσφατο **Προεδρικό Διάταγμα** με τίτλο 'Χαρακτηρισμός, οριοθέτηση και καθορισμός ζωνών και ειδικών κατηγοριών χρήσεων γης της Περιοχής Προστασίας της Βιοποικιλότητας 'Νήσος Γυάρου και θαλάσσια ζώνη', το οποίο βγήκε σε διαβούλευση για μόλις 10 ημέρες, αφήνει απροστάτευτη την περιοχή των πέντε όρμων (ΖΔΟΕ-01) -δηλαδή των φυλακών και του στρατοπέδου Γυάρου- επιτρέποντας λιμενικά έργα και άλλες εγκαταστάσεις (δίκτυα και υποδομές κοινής ωφέλειας) και μη προβλέποντας αυστηρές ζώνες προστασίας. Επίσης επιτρέπει την εγκατάσταση κατοικίας για προσωπικό και εργαζομένους σε μεγάλο μέρος του νησιού (σε όλη τη Ζώνη Προστασίας της Φύσης και στην περιοχή των φυλακών). Η ασαφής διατύπωση ενέχει τον κίνδυνο της νέας δόμησης, παραβλέπει την υπάρχουσα απαγόρευση διανυκτέρευσης και ανοίγει το δρόμο σε σημαντικές χωρικές παρεμβάσεις πάνω στο νησί.

Παράλληλα, το εν λόγω Π.Δ. στο άρθρο 4, επιτρέπει σε όλες τις ζώνες προστασίας 'έργα εθνικής σημασίας' δημιουργώντας ένα πλαίσιο εξαιρέσεων και ανοίγοντας το δρόμο για παράκαμψη ουσιαστικών μηχανισμών ελέγχου και την εγκατάσταση μεγάλων υποδομών (ΑΠΕ, λιμενικά έργα κλπ), όπως έχει τεκμηριωθεί αναλυτικά και στο έγγραφο 'Σχόλια στη διαβούλευση για την Προστασία της Νήσου Γυάρου' του Εργαστηρίου Αστικού Περιβάλλοντος της Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ. Το άρθρο 4 αντίκειται απόλυτα στον φαινομενικό στόχο της προστασίας του νησιού.

Β. Διαχρονικές πιέσεις για επενδύσεις στο νησί. Η παραπάνω θεσμική εξέλιξη έρχεται να προστεθεί σε μία μακρά σειρά πιέσεων για άρση της προστασίας στο νησί, το οποίο είχε χαρακτηριστεί ιστορικός τόπος (ΦΕΚ 1680Β/17.12.2001), και περιοχή Natura από το 2011, ενώ τα κτήρια των φυλακών είναι διατηρητέα (ΦΕΚ 772/19-9-2001). Ήδη το 2005 κατατέθηκαν αιτήσεις για εγκατάσταση ανεμογεννητριών οι οποίες δεν προχώρησαν. Το 2011 το νησί εντάχθηκε στο δίκτυο NATURA, την ίδια χρονιά όμως, αποχαρακτήριστηκε τμήμα του νησιού εν μέσω συζητήσεων για επενδύσεις σε αιολικά πάρκα (ΦΕΚ 182ΑΑΠ/21.7.2011), και κάποιες άδειες δόθηκαν το 2012. Το 2019 με απόφαση του Υπουργείου Περιβάλλοντος (ΦΕΚ Δ'389) ολόκληρη η χερσαία και η θαλάσσια

περιοχή της Γυάρου χωρίζεται σε ζώνες προστασίας, καμία εγκατάσταση ΑΠΕ και καμία νέα δόμηση δεν προβλέπεται, και επιτρέπεται μόνο διημέρευση. Όμως νέες αρχικές άδειες για ανεμογεννήτριες φαίνεται να δίνονται το 2021.

Τέλος, το 2024 προκηρύχθηκε διεθνής διαγωνισμός ιδεών Arxellence 4, από την ιδιωτική εταιρεία Alumil, με την αιγίδα των δύο υπουργείων σας και της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, για τη δημιουργία ενός ενεργειακά αυτόνομου ερευνητικού κέντρου για τη βιοποικιλότητα στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο διαγωνισμός ιδεών επιτρέπει τη νέα δόμηση, μη κατανοώντας ούτε το καθεστώς περιβαλλοντικής προστασίας ούτε τη βαριά ιστορία του νησιού, την οποία αντιμετωπίζει περισσότερο ως brand. Παρόλο που τονίζει ότι είναι διαγωνισμός ιδεών, στις **Ερωτήσεις – Απαντήσεις** αναφέρεται ότι θα υπάρξει επόμενη φάση του διαγωνισμού με πιθανή επιτόπια επίσκεψη, ότι ο διαγωνισμός στοχεύει στο να οδηγήσει στην υποβολή ενός έργου για χρηματοδότηση από την ΕΕ, και ότι το έργο ενδεχομένως να συνεχιστεί και να υλοποιηθεί σε συμφωνία με τη στρατηγική της ΕΕ για την βιοποικιλότητα.

Η ιστορία της Γυάρου του 21^{ου} αιώνα είναι λοιπόν μια συνεχής διαμάχη ανάμεσα στις επενδυτικές πιέσεις που αντίκεινται στο καθεστώς προστασίας, και στα θεσμικά αντίβαρα του κράτους και της κοινωνίας των πολιτών.

Γ. Η τάση αυτή, άρσης της προστασίας του νησιού και απαξίωσης ειδικά της ιστορικής του σημασίας είναι **εξαιρετικά προβληματική για μία σύγχρονη ευρωπαϊκή δημοκρατία**. Η Γυάρος φέρει τεκμήρια εξαιρετικά σημαντικών κεφαλαίων της ιστορίας της χώρας μας και της ιστορίας της δημοκρατίας μας, καθώς μεταξύ 1947-1952, 1955-1961 και 1967-1974 λειτούργησε ως τόπος εξορίας και βασανισμού. Όλα τα κτήρια και οι κατασκευές στο νησί αποτελούν προϊόν καταναγκαστικής εργασίας των κρατούμενων. Κάθε υλικό τεκμήριο – κάθε πέτρα, συρματοπλεγμα, κατασκευή, ή άλλο κατάλοιπο στο έδαφος – έχει αδιαπραγμάτευτη αξία ως τεκμήριο, φέρει τεράστιο φορτίο μνήμης, και πρέπει να αξιολογηθεί ως τέτοιο πριν προταθεί οποιαδήποτε παρέμβαση. Όπως και σε πολλούς άλλους τόπους μαρτυρίου διεθνώς, επιβάλλεται και εδώ η αρχή της ελάχιστης παρέμβασης με στόχο την ανάδειξη της μνήμης, τη διατήρηση των τεκμηρίων, την απότιση φόρου τιμής και την εκπαιδευτική λειτουργία, πάνω από οποιαδήποτε έννοια οικονομικής επένδυσης. Όπως αναφέρει και ένας επιζήσας της περιόδου της εξορίας της Γυάρου από τον οποίο είχε πάρει συνέντευξη η ερευνητική ομάδα του ΕΜΠ, ο κάθε επισκέπτης στο νησί

«πρέπει να καταλάβει ότι κάθε πέτρα, αυτή, έχει κουβαληθεί στον ώμο κάποιου κρατούμενου...Και ο κρατούμενος αυτός δεν τοποθέτησε εκεί κάθε πέτρα ούτε χάριν αναψυχής, ούτε για να εισπράξει κάτι, ούτε για να περιμένει να αποδώσει αυτό το κτίσμα κάτι. Την τοποθέτησε εκεί βασανιζόμενος...ήταν μέρος της διαδικασίας εξόντωσής του...»

Είναι βέβαιο πως η Γυάρος πρέπει να ξαναενταχθεί στην κοινωνία μας. Η εξασφάλιση της πρόσβασης στο νησί, η αποκατάσταση των κτηρίων, και η ενεργοποίησή τους ως μνημείων είναι παραπάνω από ευπρόσδεκτες, χωρίς όμως να παραβιάζονται οι περιορισμοί και η προστασία του ιστορικού και φυσικού τοπίου. Σε αντίθεση με το διαγωνισμό, η μελέτη που είχε ανατεθεί στο ΕΜΠ το 2002 (σύμβαση αρ. 16929/4.11.2002) με Επιστημονικά Υπεύθυνη την καθηγήτρια Άννη Βρυχεία, και η οποία εγκρίθηκε τότε από το Υπουργείο Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής (ΥΑ ΥΠ.ΠΟ./ΔΝΣΑΚ/Γ/53131/1239/25.02.2005) περιλάμβανε το σχεδιασμό μίας διαδρομής μνήμης, πρότεινε ελάχιστες απαραίτητες παρεμβάσεις, και τη δημιουργία των απαραίτητων χώρων αποκλειστικά για την ανάδειξη του ιστορικού τόπου (μουσείο, βιβλιοθήκη, περίπτερα ενημέρωσης

και στάσης) και για την διημέρευση των επισκεπτών. Στόχος της μελέτης ήταν η Γυάρος να υποδεχτεί και πάλι την ανθρώπινη παρουσία με άλλους όρους αυτή τη φορά, διασφαλίζοντας όμως την προστασία του νησιού. Είναι σημαντικό να απαντηθεί το ερώτημα γιατί τα Υπουργεία Πολιτισμού και Περιβάλλοντος δεν αξιοποίησαν αυτή τη μελέτη και έδωσαν την αιγίδα τους σε ένα νέο διαγωνισμό ιδεών, ο οποίος έχει πολύ διαφορετικές προτεραιότητες και προσέγγιση.

Κλείνοντας, θέλουμε να υπογραμμίσουμε πως η επένδυση στη διατήρηση της μνήμης του νησιού, στην προσεκτική ενεργοποίησή του προς όφελος της δημοκρατίας και της συμφιλίωσης με ένα δύσκολο παρελθόν **είναι η καλύτερη 'στρατηγική και εθνική επένδυση' που μπορεί να υπηρετήσει μία δημοκρατική πολιτεία.**

Δ. Ζητούμε από τα Υπουργεία σας

(α) να εξασφαλίσουν με κάθε θεσμικό τρόπο την προστασία του ιστορικού τόπου της Γυάρου, με κριτήριο το δημόσιο καλό, και με σεβασμό στην ιστορία και το περιβάλλον του νησιού. Να απαγορεύσουν στρατηγικές επενδύσεις σε υποδομές στο νησί όπως ανεμογεννήτριες κλπ. Υπενθυμίζουμε ότι αποφάσεις του ΣτΕ (πχ για το Δίστομο) έχουν απαγορεύσει την εγκατάσταση αιολικών σταθμών σε απόσταση μικρότερη των 3.000 μέτρων από ιστορικούς τόπους ή/και μνημεία μείζονος σημασίας.

(β) να μεριμνήσουν για την κήρυξη του αρχαιολογικού χώρου στο νησί, η πρόταση της οποίας είχε ήδη κατατεθεί στο Υπουργείο Πολιτισμού και η οποία είναι προϋπόθεση για κάθε πρόθεση σχεδιασμού σχετικά με το νησί.

(γ) να επαναφέρουν στη συζήτηση τη μελέτη του ΕΜΠ που είχε εγκριθεί από το αρμόδιο Υπουργείο το 2003 και να προχωρήσουν στην βελτίωση και υλοποίησή της.

Η Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ και η ΕΛΛΕΤ είναι στη διάθεση των αρμόδιων Υπουργείων για οποιοδήποτε από αυτά χρειαστεί.

Λίστα αποδεκτών:

Προς:

1. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
Υπουργό κ. Σταύρο Παπασταύρου
ΓΓ ΥΠΕΝ Καθηγητή κ. Ευθύμιο Μπακογιάννη
2. Υπουργείο Πολιτισμού
Υπουργό κ. Λίνα Μενδώνη

Κοινοποιήσεις:

1. Βουλή των Ελλήνων, Πρόεδρο κ. Νικήτα Κακλαμάνη
2. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, Περιφερειάρχη κ. Γιώργο Χατζημάρκο
3. Βουλευτές Κυκλάδων κ. Ιωάννη Βρούτση, κ. Αικατερίνη Μονογυιού, κ. Φίλιππο Φόρτωμα, κ. Μάρκο Καφούρο
4. Δήμαρχο Σύρου κ. Αλέξη Αθανασίου
5. ΣΕΠΟΧ Πρόεδρο κ. Λουκά Τριάντη, και Δ.Σ.
6. ΣΑΔΑΣ Πρόεδρο κ. Δημήτρη Ξυνομηλάκη και Δ.Σ.